

Zánik Christianitas a vznik národných štátov

Hilaire Belloc

23. apríla 2020 ✚ *História*

Človek, ktorý dnes hľadá na Európu, odhaľuje túto čudesnú nesúmernosť: je to jediná veľká civilizácia, ale bojuje na smrť sama so sebou. S ťažkosťami si uchováva postavenie, ktoré tak dlho víťazne zaujímala – postavenie hlavy sveta; ale obsahuje v sebe prvky rozvratu, ktoré ňou už ťažko otriasli a ktoré ju nakoniec zničia.

Dve dôležité príčiny tohto rozvratu sa taja v tele Európy – v tele, ktoré predkovia nazývali „Kresťanstvo“ (Christianitas).

Prvý – základný a najsilnejší zdroj vnútorných konfliktov – je rozdelenie tohto zväzku medzi dvojakú, ostro protikladnú kultúru – pôvodnú katolícku a protestantskú, ktorá povstala omnoho neskôr. Medzi týmito dvoma sa zmieta Západ skutkami vzájomného pohrdania, ktoré vzbudzuje v každej z nich istota konečného víťazstva. A čo je nebezpečnejšie, zmieta sa aj tlejúcou zášťou, doposiaľ nevedomenou; o to horšou, že sa obchádzajú mlčaním jej pravé zdroje.

Ale aj druhá príčina rozvratu ma značnú a osudovú silu: môžeme ju nazvať náboženstvom vlastenectva, ctením národa ako najvyššieho predmetu úcty, obetovaním vlastenectva lokálnemu cíteniu.

Tón a charakter každej spoločnosti vyplýva v súhrne z jej praktickej filozofie, to znamená z jej náboženstva. Keď bola Európa zjednotená, pred katastrofou, ktorá nastala v 16. storočí, a pred zrútením sa kresťanstva, oživovalo dušu Západu jedine náboženstvo. Ústredným učením tohto náboženstva bolo Vtelenie; jeho strážcovia, vykladači a zástupcovia boli hierarchiou spolu s Apoštolskou stolicou, vládnucou v Ríme; jeho najvyšším obradom bola sv. omša, ktorej mystérium, neustále sa opakujúce, ukazovali katolíckemu kresťanstvu skutočnú prítomnosť Boha, ich Spasiteľa.

Táto spoločná viera a spoločné obyčaje dodávali charakter celej spoločnosti a Európa zostávala v podstate zjednotenou, aj keď bola dlho ovládaná urputnou príchylnosťou k regiónu a rozmanitými jazykmi a zvykmi. Keď bola táto jednota počas Reformácie zničená, nasledovalo (pretože ľudia musia vždy niečo uctievať) nové mystické nadšenie – zbožňovanie vlasti.

Toto nové náboženstvo dozrievalo pomaly; dlho bolo ovplyvňované spomienkami na starú európsku spolupatričnosť a práve v modernej dobe dosiahlo najväčšie vypätie svojej extázy. Začalo skôr ako oddanosť vládcovi než oddanosť národu; nebadane sa rozvíjalo v zanietenie pre najbližšie okolie a z neho prešlo v poslednej svojej fáze do nadšenej služby imaginárnej osobe alebo modle, predstavujúcej niečiu vlast, sprevádzanej ako všetky náboženstvá obradmi, rituálmi a posvätnými symbolmi. Dnes, alebo aspoň v generácii bezprostredne predchádzajúcej pred svetovou vojnou, naplnilo toto výlučné uctievanie, dovtedy neznáme, toto národné modlárstvo, mysle všetkých ľudí.

V mene vlastenectva boli ľudia prichystaní nemilosrdne prenasledovať tých zo svojich rodákov, ktorí sa zdali byť vlašni alebo ktorí sa zadali byť schopní iného druhu vernosti; boli dokonca pripravení utláčať svojich blížnych, združených v iných národných skupinách. Nepochybovalo sa o tom, že toto nové náboženstvo má právo, aby sa mu ľudia bezvýhradne odovzdali. Tí istí ľudia, ktorí čo najrozhodnejšie odsudzovali absolútne nároky, ktoré kládlo v minulosti kresťanské učenie a veľká kresťanská spoločnosť, brániaca sa proti bludárskej anarchii zvnútra, boli prvými, ktorí sa domnievali, že majú právo s kludným svedomím vyhladiť tých, ktorí sa dopustili bludu proti náboženstvu Nacionalizmu.

A nielen to: ľudia sa nakoniec nechali vohnať v miliónoch do najhroznejších pomerov, strádania, opustenosti a vraždenia, trvajúcich štyri roky; boli radšej ochotní podstúpiť muky, aké doposiaľ ľudské pokolenie nepoznalo, než aby boli označení ako kacíri proti náboženstvu Nacionalizmu.

Z týchto dvoch prvkov rozvratu: rozdelenia kresťanstva na dvojakú kultúru – katolícku a protestantskú – a z nového náboženstva Vlastenectva (kde každá európska provincia dáva prednosť sama sebe pred skutočným životom Európy) vyplývajú naše dnešné pochybnosti, či Európa pretrvá alebo či nestratíme rýchlo tie výsledky našej práce, ktoré urobili z Kresťanstva nielen pána, ale aj ochrancu celého sveta. Je otázne, či nezačíname upadať do barbarstva.

Zdroj: wikipedia.org

Sto rokov bolo západné kresťanstvo územím zhubných náboženských konfliktov (cca 1550 – 1650, pozn. red.), ktoré sa v poslednom polstoročí zmenili na nesmiernu občiansku vojnu (30-ročná vojna, pozn. red.) – občiansku vojnu, ktorá síce vznikla z náboženskej revolúcie, ale bola živená príležitosťami k uchváteniam území, k náhlemu obohateniu a k ukojeniu pomstychtivosti, zášti a aj obyčajnej túžby po dobrodružstve a zmene, ktoré môže taký chaos poskytnúť.

Medzitým však pôsobí uprostred zmätku nový tvorivý princíp – princíp národnosti. Po tomto storočí protichodných náboženských šialeností začínajú ľudia klásť národ ako predmet uctievania na miesto kresťanstva a univerzálnej vzdelanosti, ktorá bola dedičstvom celej histórie našej rasy.

V Európe prebiehali dve veľké vlny reakcie proti týmto dlhým rokom zmätku.

Prvá – a zďaleka najdôležitejšia – je návrat k duchovnému poriadku: ku katolíctvu. Staré náboženstvo Európy začína znovu dobýjať ducha a teda aj politiku ľudí. Dosiahla svoj najnižší bod (asi 20 rokov predtým ako sa narodil Richelieu) a dobýjala denne späť oblasť za oblasťou; a nielen územné oblasti, ale i oblasti duchovnej činnosti. Vznikajú nové a znovuzriadené náboženské rády so zvláštnym poslaním, aby obnovili európsku jednotu. Nadšenie kapucínov a dlhé, vytrvalé a disciplinované úsilie jezuitov začalo prinášať

ovocie.

Druhá – druhá, avšak veľmi mocná a v dnešnej dobe neľahko pochopiteľná – je reakcia návratu k monarchii, to znamená k politickému poriadku.

S reakciou návratu ku katolíctvu je združená a tesne s ňou prepletená (tak tesne, že tie dve sa niekedy dajú ťažko rozoznať) rozsiahla moc Habsburského rodu v jeho dvoch vetvách. Zdá sa, že premáha všetky rozdeľujúce národné uvedomenia, ktoré tu vznikli, že je predurčená, aby ich absorbovala a roztavila. Hlava jednej vetvy (dom rakúsky, s hlavným sídlom vo Viedni) je, ako cisár, v teórii vládcom celého Nemecka a iných omnoho rozsiahlejších území, ktoré doposiaľ podľa mena patria k Ríši.

Hlava druhej vetvy, vetvy príbuzných panovníkov španielskych, je nesporne vládcom západného Stredomoria, polovice talianskych území a celého Nového sveta v obidvoch Amerikách. Títo dvaja príbuzní, španielsky kráľ a cisár, ovládali svet. Okrem Anglicka s piatimi miliónmi obyvateľov a menších krajov a miest ako sú Benátky, Pápežský štát, Škandinávia atď., bolo všetko habsburské; a napriek tomu, že sa španielska polovica veľkého domu ukázala ako zraniteľná na mori, a aj keď sa jej nepodarilo zlomiť vzburu v severnom Holandsku, požívala predsa stále veľkú autoritu pre svoju nepremožiteľnosť a hlavne obkľučuje francúzske územie kruhom nepriateľských území: sú to Pyreneje, Frenche Comté, Luxembursko a Holandsko.

Vo vnútri francúzskej monarchie boli mocné sily – náboženské rády, všeobecné zmýšľanie ľudu, túžba po autorite a mieri po dobe stále predlžovaných zmätkov – ktoré podporovali veľkú katolícku reakciu; a medzi členmi vládnučích rodov a ešte viac medzi hodnosťármi bolo mnoho takých, ktorí sa pridali (väčšinou z malicherných dôvodov) k tejto strane. Ale vysoká šľachta bola doposiaľ napolo nezávislá a jej najlepší vodcovia viedli ozbrojenou mocou vojnu proti kráľovi. Pracovali v protikatolíckom tábore. Niektorí z nich boli úprimní protestanti, omnoho viac ich bolo politických rebelov, ktorí si zobrali náboženstvo ako zámienku, ale **všetci** ospravedlňovali svoje stanovisko nejakým národným dôvodom, pretože moc španielskych Habsburgov, ktorá zvierala v kruhu francúzske hranice a hrozivé postavenie rakúskych Habsburgov na východe, smerovali k ochrane starej kresťanskej viery, proti ktorej sa protestantstvo vzbúrilo.

Taká bola spleť záujmov a síl, keď prišiel Richelieu.

Či nie je dostatočne jasné, že z takého zmätku mohol vyplynúť ktorýkoľvek z rozmanitých možných dôsledkov?

Mohli sme mať dnes Európu homogénnu a zjednotenú na základe katolíctva – ale pod vládou jediného rodu Habsburského. Mohli sme mať (menej pravdepodobne) katolícku európsku konfederáciu niekoľkých krajín, usilujúcu o vyhladenie bludov, ktoré ohrozili samotnú existenciu civilizácie. Mohli sme tiež oproti tomu zažiť víťazstvo extrémneho nacionalizmu v celej Európe už dávno pred jeho definitívnym rozvojom v dnešnej dobe a s tým zároveň aj urýchlenie skazy Európy.

Skutočným dôsledkom nebola žiadna z týchto rozmanitých možností; bola ním tá vec, ktorú už teraz poznáme: **zadržanie katolíckej reakcie práve vtedy, keď sa zdalo, že je pripravená na dobytie nemeckých štátov a k ovládnutiu celej Európy.**

Zdroj: wikipedia.org

Z tohto zadržaného postupu vyplynul prvý úpadok panovníckej moci rakúskych Habsburgov a toto upadanie pokračovalo bez prestávky až k tragédii svetovej vojny za našich čias.

Prišiel úpadok Španielska; oslabenie jeho moci; jej vykrvácanie; definitívna strata severného Holandska, rýnskeho koridoru a jeho nespornej nadvlády v Stredomorí. Prišiel úpadok (spočiatku zostal tento proces skrytý) priamej španielskej nadvlády v Novom svete, ktorá mala po dvoch storočiach skončiť odtrhnutím sa od Madridu a zriadením republík v južnej a strednej Amerike.

Prišla záchrana, posilnenie a vzrast protestantskej kultúry na celom severe; strata Írska; prvé ohrozenie Poľska – ktoré malo viesť k zániku tejto prednej stráže katolíctva; prišli počiatky Pruska a postupné pohltenie a ovládnutie viac ako polovice nemeckých území.

A predovšetkým prišlo vytvorenie **nového moderného národa** uprostred Európy, poddaného jedinej silnej ústrednej štátnej moci, dosahujúceho rýchlo vrcholy tvorivého umenia v písomníctve, staviteľstve, maliarstve, sochárstve aj vojenstve, a vytvárajúceho **vzor**, podľa ktorého bude vybudovaný **nový ideál nacionalizmu**.

Týmto po novom organizovaným národom bolo Francúzsko. Človek, ktorý to všetko vykonal, bol Richelieu. Bol mužom, bez ktorého by sa tieto veci nikdy neboli stali. On to bol, kto podriadil všetky ostatné zretele jedinému zreteľu – k štátu (a tým pádom k národu), ktorému slúžil, upevnil všetko pod zvrchovanú moc koruny. Urobil tak v domácej politike, akceptujúc rôzne vierovyznania, aby bola uchovaná jednota v národe. Urobil tak v zahraničnej politike, keď poštval protestantskú moc proti Habsburgom. On to bol, kto položil základy k protestantskej Európe, účinne podporujúc protikatolícke mocnosti v Nemecku a vo Švédsku, využívajúc ich ako spojencov proti dočasným katolíckym súperom francúzskeho kráľa.

On to bol, kto svojou bezprostrednou vôľou vytvoril usporiadanie Európy 17. storočia, ale tiež, proti svojmu bezprostrednému úmyslu, aj usporiadanie Európy dnešnej. Skrze neho bola vytvorená moderná Európa; až sa konečne dvesto rokov po Richelieuovi objavil Bismarck, génius toho istého druhu, aby upevnil jej rozdelenie a aby urobil schizmu našej kultúry zdanlivo nenapraviteľnou.

Aká bola situácia zahraničných záležitostí keď Richelieu dosiahol v roku 1624 plnú moc – moc, ktorú si udržal nedotknutú viac ako osemnásť rokov, až do svojej smrti na sklonku roku 1642?

Ako som už povedal, rozhodovala v nej skutočnosť, že na všetkých stranách (okrem alpskej hranice) bolo Francúzsko obklopené mocou dvoch vetiev domu habsburského: rakúskou, vládnuou cisárstvu a španielskou korunou.

Obe vetvy jednej dynastie, jedného rodu – ich vládcovia boli blízki príbuzní – pracovali spoločne a bez sporov, majúci spoločný záujem: dokonalé obnovenie katolíctva na celej európskej pevnine a zriadenie ústrednej vlády vo svojich dŕžavách.

Tieto dve stránky ich spoločného úsilia sa, na nešťastie pre Európu, nedali oddeliť. Keby bolo Rakúsko usilovalo len o duchovnú obrodu nemeckých krajín, svojich slovanských štátov a Uhorska, keby bolo

Španielsko dbalo len o obnovenie viery v celom kresťanstve, nebol by býval problém, na ktorý narazila francúzska koruna. Nebol by býval dôvod, aby sa minister Ľudovíta XIII. – hlboko katolíckeho kráľa –, ktorý panoval v národe, ktorého jadro (aj keď menej oplývajúce bohatstvom a ozbrojenou mocou) bolo katolícke a ktorý sám bol kňazom a kardinálom Cirkvi, nebol spojil s novovznikajúcim úsilím a nestal sa v tejto veci spojencom Habsburgov, pomáhajúc Španielsku v boji s kalvínskou oligarchiou v severnom Holandsku a podporujúc cisárstvo v jeho snahe, aby bola vrátená Cirkvi pôda, ktorá jej bola ukradnutá a aby bola Viera obnovená na troskách nesvorných protestantských štátov.

Ale nebolo možné pomýšľať na žiadnu takto jednoduchú akciu: viedenská vláda nemohla inak splniť svoje duchovné poslanie – a tým sa netajila – iba nadobudnutím dokonalej politickej zvrchovanosti. A keby sa jej bolo podarilo – a veľa k tomu už nechýbalo – obnoviť jednotu viery v celom Nemecku, bolo by toto náboženské víťazstvo nutne dalo vzniknúť neobyčajne silnej svetskej moci na pevnom základe ovládajúcom celú strednú Európu. Avšak francúzsky národ by oproti tomu zostal oslabený, nechránený pred napadnutím a vydaný všetkým útokom.

Preto sa Richelieu teda rozhodol – nedbajúc výčitiek Cirkvi a hnevu všetkých tých, ktorí si postavili za svoj hlavný cieľ obnovu náboženstva –, že sa spojí s každým, kto koná proti tej či onej časti habsburskej dynastie. Jeho politika ho dovedla krok za krokom až k tomu, že podporoval nemeckých vzbúrencov, najprv cez ich katolíckych prívržencov, potom otvorene skrze zástancov protestantstva doma aj v cudzine; prinútila ho, že nepriamo poskytol podporu kalvínskej oligarchii, bojujúcej so španielskou mocou v severnom Holandsku; a dohnala ho nakoniec k otvorenej vojne proti obom súperom, až nakoniec po piatich najkritickejších rokoch zomrel na sklonku ďalších dvoch ako víťaz nad oboma.

Richelieu zomrel, dosiahnuc svoj cieľ, zbaviac svoju krajinu, ktorá sa čoskoro mala stať najmocnejšou v Európe, nemeckého a španielskeho tlaku. Ale náboženská schizma v kresťanstve tým bola posilnená a boli položené základy onej prevahy protestantstva, ktorá až donedávna určovala povahu našej doby.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/zanik-christianitas-a-vznik-narodnych-statov/>